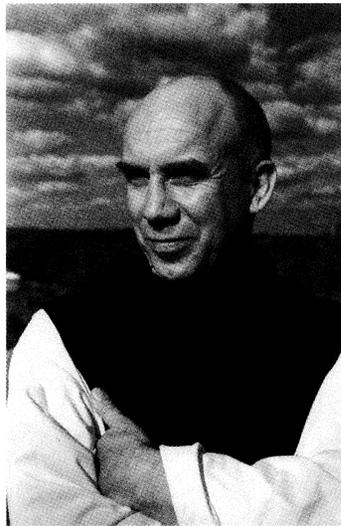

[B] **GOUDELVERS VAN DE STILTE.**
JAN-HENDRIK BAKKER OVER INSPIREERENDE
“AFZONDERLINGEN”

De omslagfoto van *In stilte* is fascinerend. Een bomvol strand. Kleurige parasols. Halfbloote mensen staan, zitten, liggen, spelen of wandelen in de brandende zon. De foto beslaat een stuk strand plus branding ter grootte van ongeveer een half voetbalveld. Het aantal badgasten is niet te tellen, maar het lijken er toch gauw twee à drieduizend. Misschien wel veel meer. Wat bezielt ze om juist vandaag met zijn allen naar hetzelfde strand te gaan? Kuddegedrag kan het niet zijn, want als je goed kijkt, zie je dat iedereen toch probeert zo ver mogelijk van de ander weg te blijven. Goed gevonden, deze cover. Want hij geeft precies weer waar dit boek over gaat: de spanning tussen individu en gemeenschap. Fraai en sereen stijgen titel en ondertitel in witte letters op in de grijsblauwe lucht boven de kalme zee, waar het stil is. Groter kon het contrast met het geschetter, gegil en geschreeuw beneden op het drukke strand niet zijn.

Op het achterplat van deze essaybundel zien we een foto van de auteur, Jan-Hendrik Bakker, in zijn eentje staande aan de waterkant, armen in de zij, met een blik van “kom maar op”. Hij lijkt model te staan voor de moedige solisten die zich schrap zetten tegen het verval van het (“tot een ziellose levensstijl geworden”) individualisme en hun toevlucht zoeken in de afzondering. In de inleiding schrijft Bakker met zijn verzameling essays de gedachtevorming te willen stimuleren over de dreiging die het moderne individualisme voor de wereld betekent. “Dit boek gaat over het grootste gevaar voor de mens: de mens.” Terwijl de wereldbevolking explosief groeit en we elkaar steeds meer in de weg lopen, wil ieder van ons zich in toenemende mate onderscheiden van al die anderen. Op dat bomvolle strand wensen we niet iemand in dezelfde bikini te zien. We willen ons massaal onderscheiden.

De moderne mens, bevrijd van God en traditie, is behoorlijk de weg kwijt. Hij zoekt – vergeefs – naar “externe zingeving”. Uiteindelijk is er in die zinloze, van loos individualisme vergeven wereld maar één die wél zin kan geven, en dat is de moderne mens zelf. Ook *dat* valt nog niet mee; zie de opkomst van de vele counselingbureaus en de belangstelling voor

“Afzonderling” Thomas Merton.

oosterse filosofie en religies. Geloof in jezelf kan ook nooit de zin van het bestaan zijn, hooguit “een middel om het eigen ego succesvol te laten zijn.” We vluchten in pseudowaarden, zoals verbetering van het materiële bestaan, dat een indicator van het persoonlijke geluk is geworden. Maar wat is dán de zin van het bestaan? Bakker hanteert de volgende definitie: “Zin is de concrete en onmiddellijke ervaring van betekenis.” De zekerheid dat jij ertoe doet dus. Het gevoel van *volheid*, van onderdeel te zijn van een groter verband. Het is de beleving van een samenhang “die niet met mijn eigen ik samenvalt, het ook niet uitsluit, maar juist insluit.” *In stilte* is daarmee een speurtocht naar de ervaring van volheid. Die queeste voert ons door een eregalerij van notoire eenzaten, “gouddelvers van de stilte”, die paradoxaal genoeg de ervaring van volheid zochten in de leegte. Die zich afkeerden van de zinledigheid van de wereld en iets gevonden hebben wat hen verzoende met een leven zonder luxe.

“Wat bond hen nog aan de wereld die deze kluienaars de rug hadden toegekeerd, wat zijn de inzichten die in een dergelijk zelfgesprek tot stand kunnen komen en wat is hun verhouding tot de dagelijkse werkelijkheid?”, vraagt Bakker zich af. De auteur studeerde psychologie, filosofie en literatuur en promoveerde in de wijsbegeerte. Daarmee lijkt hij ruim voldoende toegerust om deze vragen te lijf te

gaan. Dit blijkt geen loze veronderstelling te zijn. Bakker confronteert ons met een bonte stoet “afzonderlingen” (de term is door de auteur zelf gemunt), die minstens één ding gemeen hebben: ze keerden zich af van de voze massaïteit van de samenleving en gingen in eenzaamheid op zoek naar een nieuwe ervaring van zin. Daar hadden ze wel stuk voor stuk hun eigen eigenaardige vorm voor gekozen. Henry David Thoreau (1817-1862) besluit in de zomer van 1845 volledig zelfverzorgend in een boshut te gaan wonen. Het boek dat hij over zijn kluizenaarsbestaan schreef, *Walden, Or Life in the Woods* (1854), wordt nog steeds gelezen en bewonderd. Dat Thoreau tijdens zijn afzondering regelmatig naar het dorp ging om bonen te kopen op de markt en na twee jaar zijn hut verkocht en solliciteerde op een baantje in de grote stad, doet volgens Bakker niets af aan de kracht van de boodschap van *Walden*: “Een eenvoudig leven dicht bij de natuur is geen armoede, maar rijkdom, het is veel leuker.”

Een mooi hoofdstuk wijdt Bakker aan de *dandy*, de esthetische rebel die “kiest voor de kunst, voor de schoonheid, de vervoering en het verfijnde genot én tegen de grauwe middelmaat.” Vroeger had je Beau Brummel (uitvinder van de stropdas), Oscar Wilde en Louis Couperus. Geen kluizenaarstypen uiteraard, maar op hun manier wel buitenissige figuren die zich met hun uitdagende stijl pertinent van de “grauwe middelmaat” wensten te onderscheiden. Denk ook aan meer hedendaagse karakters als Madonna, Bram Moszkowicz, Andy Warhol, Pim Fortuyn en Mick Jagger. Thoreau en de *dandy* vinden elkaar in hun verzet tegen het opkomend materialisme van hun tijd, maar waar Thoreau de boslucht van Walden prefereert, wantrouwt de *dandy* de natuur en kiest hij zijn isolement midden in de drukke stad.

En zo passeert een veelkleurige optocht van onaangepasten de revue. Søren Kierkegaard, die in het schrijven zijn “authentieke zelf” vond; Friedrich Nietzsche die zijn Zarathoestra hoog op een berg situeert en laat uitroepen: “O Eenzaamheid! O mijn thuisland eenzaamheid! O zalige stilte rondom mij!”; de Amerikaanse monnik, dichter, theoloog, politiek activist, minnaar en heremiet Thomas Merton (1915-1968), die vanuit zijn cel correspondeerde met de groten der aarde en in de jaren zestig als voorvechter van geweldloos verzet een belangrijke inspiratiebron

was voor de Amerikaanse burgerrechten- en anti-Vietnambeweging. Joan Baez is een van de jonge activisten die hem in zijn kloostercel met een bezoek vereert.

Aanstekelijk is de sympathie die Bakker koestert voor al deze vaak toch behoorlijk maffe zonderlingen. Zo kan hij een heel eind meegaan met de “opstandige eenling”, Ted Kaczynski, beter bekend als de Unabomber, die in de jaren tachtig en negentig vanuit zijn hut in de bossen van Montana de bombrieven stuurt die drie slachtoffers eisen. Hij wil er protest mee aantekenen tegen de in zijn ogen desastreuze verheerlijking van de technologische vooruitgang. Bakker vindt het niet moeilijk compassie te voelen voor deze zonderlinge seriemoordenaar: “Niet voor zijn aanslagen, maar wel voor zijn intelligentie en ernst. (...) Zijn verhaal is het verhaal over het onvermogen van onze samenleving een juiste balans met de aarde te vinden.” Bakkers levendige portretten van befaamde, inspirerende “afzonderlingen” helpen ons een beetje die balans terug te vinden.

RENÉ LEVERINK

JAN-HENDRIK BAKKER, *In stilte, een filosofie van de afzondering*, Atlas Contact, Amsterdam, 2015, 237 p.

[B] WEERGALOZE “INNER-SPACE FICTION”. “DE KUNST VAN HET CRASHEN” VAN PETER VERHELST

In de roman *Instructie voor een hellevaart* (1971) van Nobelprijswinnares Doris Lessing komt Charles Watkins na een schipbreuk aan wal in een verlaten gebied. Hij overwint obstakels in een jungle en krijgt daarvoor de hulp van allerlei dieren. Uiteindelijk wordt hij opgenomen in de kosmos voor hij terug naar de aarde gestuurd wordt. Lessings lezer krijgt Watkins echter ook te zien als een patiënt in de kliniek, waar hij zich bevindt terwijl hij zijn archetypische tocht onderneemt. Afhankelijk van het perspectief zijn Watkins' avonturen dan ook waanbeelden, parallelle werkelijkheid of spirituele beleving. Voor die opmerkelijke literaire verkenning van bewustzijnsverheving bedacht Lessing de naam *inner-space fiction*.